SERGHEI VASILIEV. CONTRIBUȚII LA FORMAREA IDENTITĂȚII ARHITECTURALE A MOLDOVEI POSTBELICE

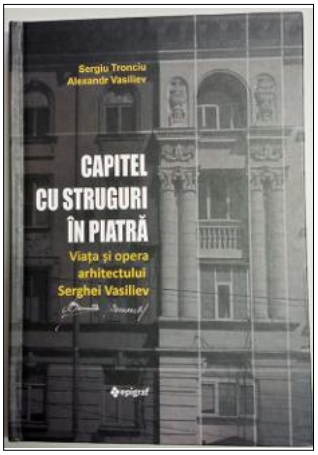
Cercetător științific **Anatolie POVESTCA**
E-mail: anatolie.povestca75@gmail.com
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-3462-6269
Muzeul Național de Istorie a Moldovei
© 2026. Drepturile de autor aparțin autorului. Licență: CC BY 4.0.

Monografia conf. univ., dr. Sergiu Tronciu (Universitatea Tehnică a Moldovei), vicepreședinte al Uniunii Arhitecților din Republica Moldova, și a lui Alexandr Vasiliev, membru al Uniunii Arhitecților din Republica Moldova, prezintă destinul, viața și opera arhitectului Serghei Vasiliev, „fiul a doi învățători de la sat, născut la 28 iunie 1922, pe moșia Borșcevaha, raionul Oleninski, gubernia Tver" (p. 9).

Serghei Vasiliev a fost un arhitect emblematic care, prin creația sa, a reușit să traseze punți între tradiție și modernitate, între influențele locale și tendințele perioadei în care a activat, alături de alți arhitecți basarabeni evacuați în Asia Centrală: Valentin Voițehovschi, Etti-Roza Spirer, Robert Curț, Valentin Mednec, fiind sprijinit de arhitecți delegați din URSS: Victor Smirnov, David Palatnik, Ilia Șmurun, Petru Ragulin, Tatiana Lomova, Taisia Smirnova, Svetlana Stalinskaia (p. 5).

Monografia este însoțită de recenzii și recomandări valoroase oferite de specialiști notorii în domeniul arhitecturii din Republica Moldova, care consolidează caracterul științific al lucrării și îi sporesc relevanța pentru viitorii arhitecți, restauratori și cercetători. În acest sens, îi menționăm pe Aurelia Trifan, dr. arh., cercetător științific superior în cadrul Institutului Patrimoniului Cultural; Svetlana Oleinic, dr. arh., conf. univ., Departamentul Arhitectură (UTM); și Mihai Drișcu, prof. hab., dr. arh., Facultatea de Arhitectură „G. M. Cantacuzino", Universitatea Tehnică „Gh. Asachi" din Iași (România). Recenzarea științifică a apreciat la justa valoare creația și biografia arhitectului Serghei Vasiliev, oferind o apreciere remarcabilă autorilor lucrării (coperta 4).

Lucrarea este structurată în două părți și cuprinde o prefață, secțiunea de mulțumiri și precizări, o listă a abrevierilor, o bibliografie selectivă urmată de o webografie, surse de imagini, arhivă și un spațiu interactiv, propulsat de platforma digitală creată de echipa Prăsada, care valorifică și extinde impactul creației arhitectului Serghei Vasiliev dincolo de paginile tipărite, oferind cititorului o experiență multimedia, cu posibilitatea de a explora virtual, prin hărți, imagini de arhivă și rute culturale.

Sergiu TRONCIU, Alexandr VASILIEV. *Capitel cu struguri în piatră. Viața și opera arhitectului Serghei Vasiliev*, Chișinău: Epigraf, 2025 (Blitz Poligraf). - 160 p.: fot. Bibliogr.: pp. 158-160. ISBN 978-9975-60-632-5.

În prima parte, autorii prezintă succint datele biografice ale lui Serghei Vasiliev. Partea a doua este consacrată creației propriu-zise a arhitectului, structurată în trei perioade, care corespund, în mare măsură, etapelor evoluției sale profesionale.

În prefața lucrării (pp. 5-8), cei doi autori, care și-au asumat răspunderea civică și morală a unui asemenea demers științific, afirmă că: „această carte este un omagiu adus unui om deosebit și unui arhitect vizionar, care a marcat arhitectura acestei regiuni în perioada sovietică. Cartea este o incursiune în spiritul unei epoci, în dilemele și aspirațiile unui om care a redefinit identitatea națională în arhitectură, ea este o experiență interactivă, o fereastră deschisă spre trecut, prezent și viitor" (p. 7).

În prima parte a capitolului intitulat „Biografia lui Serghei Vasiliev" (pp. 9-58), autorii reconstituie parcursul unei personalități care întruchipează un destin profesional exemplar, marcat de o discreție și de o dedicare deplină față de arhitectură. Deși lipsit de titluri onorifice sau distincții oficiale importante, Serghei Vasiliev s-a consacrat în totalitate profesiei, activând în contextul istoric complex al secolului al XX-lea (p. 9).

Serghei Vasiliev a fost nepotul preotului protodiacon Alexandr Vasiliev, împușcat în timpul „Terorii roșii" (1918), îndrumător spiritual al lui Nicolae al II-lea și educator al principelui Alexei. Tatăl lui Serghei Vasiliev, preotul Vladimir Vasiliev, a fost acuzat în perioada „Marii Terori" de activitate contrarevoluționară, închis într-un lagăr și, potrivit verdictului emis de „troica" NKVD, executat în anul 1937 (p. 15).

Serghei Vasiliev a absolvit Institutul de Arhitectură din Moscova, fiind discipol al arhitecților Piotr Reveakin, Alexandr Dobreakov și Ivan Joltovski (p. 19). Coordonatorul lucrării sale de licență a fost arhitectul Boris Mezențev. Proiectul de licență, intitulat „Casa Sovietelor din Stalingrad", a fost desemnat cel mai bun din promoția respectivă, fiind apreciat cu nota „excelent". Ca cel mai bun student al promoției, a avut posibilitatea de a alege pentru activitatea sa profesională ulterioară orice oraș din URSS. Deși inițial a optat pentru Odessa, locurile fiind deja ocupate, a ales dintre opțiunile rămase – Așhabad și Chișinău – orașul Chișinău, datorită proximității sale față de Odessa (p. 23).

A fost angajat la serviciu în anul 1947 la centrul de proiectare a clădirilor civile pentru întreaga republică, trustul „Moldavstroiproiect". Ulterior, pe baza acestuia, a fost creat Institutul de Proiectare „Moldghiprostroi", instituție în cadrul căreia Serghei Vasiliev și-a desfășurat activitatea până în anul 1987, când s-a pensionat. Rezultatele acelei activități prodigioase se regăsesc în numeroasele edificii realizate în perioada postbelică, care definesc identitatea capitalei și a multor orașe ale Republicii Moldova (pp. 24-28).

Punctul de plecare al monografiei l-a constituit evenimentul comemorativ „100 de ani de la nașterea arhitectului Serghei Vasiliev", desfășurat la 8 decembrie 2022, la sediul ARTCOR. Evenimentul a reprezentat un moment esențial în redescoperirea și valorizarea moștenirii arhitectului Vasiliev, având un impact enorm asupra comunității arhitecților din Republica Moldova. Prin această manifestare culturală s-a creat o platformă de promovare a arhitecturii naționale, precum și un cadru de studiu și formare profesională destinat arhitecților, cercetătorilor, doctoranzilor și studenților instituțiilor cu profil creativ din Chișinău (pp. 29-32).

Monografia este însoțită de fotografii color ale unor blocuri de locuințe, case unifamiliale, clădiri destinate școlilor de formare profesională, primării, case de cultură, complexe sportive, cămine studențești, precum și schițe de proiect ce includ elemente decorative (capiteluri, balustrade), toate ilustrând creația și opera arhitectului Serghei Vasiliev (pp. 33-58).

A doua parte a lucrării, intitulată sugestiv „Creația lui Serghei Vasiliev" (pp. 59-153), cuprinde etapele esențiale ale formării și afirmării sale profesionale și este susținută de un bogat material factologic, cu trimiteri riguroase la sursele de specialitate și la documente din fonduri arhivistice.

Evoluția creației arhitectului Vasiliev s-a înscris în cadrul general al transformărilor stilistice din arhitectura națională influențată de tendințele perioadei sovietice. Autorii evidențiază câteva caracteristici definitorii ale stilului său, configurate într-un limbaj arhitectural original, caracterizat prin inovație și funcționalitate, sensibilitate culturală și integrarea patrimoniului în peisajul noilor edificii, concretizate prin elemente decorative și constructive inspirate din motivele florale și ornamentele populare moldovenești – ancadramente, capiteluri, cornișe, coloane, pilaștri.

Serghei Vasiliev este prezentat ca un pionier al așa-numitului „ordin moldovenesc" în arhitectură (prin analogie cu Ordinul Arhitecților din România). Moștenirea sa nu se rezumă doar la edificiile realizate, ci constă, în egală măsură, în contribuția decisivă la formarea identității arhitecturale a regiunii, stilul său reinterpretând elementele clasice prin prisma tradiției locale (p. 74).

Apogeul creației arhitectului este plasat, în mod generic, la sfârșitul primei perioade (1947–1955), caracterizată prin valorificarea moștenirii clasice și naționale, echilibru compozițional și sensibilitate față de contextul local. În această etapă, stilul său individual se afirmă plenar prin armonizarea spiritului locului cu modernitatea epocii (p. 73).

Prin lucrările de proiectare și reproiectare în această primă etapă creativă, au fost edificate nu doar construcții funcționale, ci și veritabile repere identitare ale unei epoci, recunoscute prin amprenta unică a unui autor cu viziuni profunde și cultură estetică solidă, prin monumentalitatea temperată, decorațiunile inspirate din arta populară și din tendințele arhitecturii sovietice.

În această ordine de idei, enumerăm cele mai reprezentative proiecte realizate cu implicarea directă a arhitectului Serghei Vasiliev: Teatrul Național „Mihai Eminescu", Biblioteca Națională a Republicii Moldova, Școala de Formare Profesională Industrială, blocul de locuințe cu trei etaje de la intersecția străzilor Mitropolit Varlaam și Vlaicu Pârcălab, blocul de locuințe pentru angajații Comitetului Central al PC din RSSM, blocul de locuințe cu 120 de apartamente de pe bulevardul Ștefan cel Mare și Sfânt, Casa Sovietelor din Tiraspol, blocul de locuințe din orașul Tiraspol, clădirea căminului Școlii Superioare de Partid a CC al PCM (sediul actual al AMTAP), căminul Tehnicumului de Construcții și Gospodărie Comunală cu 340 de locuri, edificiul Ministerului Transportului Auto și al

Drumurilor Publice al RSSM (sediul actual al Comisiei Electorale Centrale a RM), Stadionul „Dinamo" din Chișinău, Casa de Cultură a lucrătorilor CET-1 din Chișinău, Casa de Cultură din Râbnița, conacul urban Rîșcanu-Derojinschi, Școala medie nr. 37 (actualul Liceu Teoretic „Mircea Eliade" din Chișinău), Sala de Sport a Universității Pedagogice, Pavilionul RSSM la EREN din Moscova, precum și clădiri administrative raionale din Tiraspol, Călărași, Ungheni, Hâncești, Criuleni, Susleni, Lipcani, Râbnița) (pp. 77-112).

Creația arhitectului Serghei Vasiliev, asemenea arhitecturii din întregul spațiu sovietic, a fost profund marcată de etapa de tranziție (1955–1974), generată de „faimosul" decret din 4 noiembrie 1955 privind combaterea „exceselor" în arhitectură. Această perioadă se caracterizează printr-o schimbare bruscă de paradigmă, determinată de noile directive ideologice și economice, precum și de redefinirea criteriilor estetice în favoarea celor economice. Simplicitatea funcționalistă a fost impusă în detrimentul decorativismului clasic. Volumele expresive și ornamentația bogată, anterior inspirată din tradițiile naționale și din spiritul locului, au fost înlocuite de forme standardizate tipizate, cu un pronunțat caracter economic. Tehnologiile de construcție au fost simplificate, zidăria decorativă a fost substituită de suprafețe tencuite, iar sculptura în piatră și utilizarea metalului decorativ au devenit un „vis frumos" de altădată. Se impunea „de sus" și pe linie de partid, să se construiască mai mult, mai repede și mai ieftin (pp. 113-115; 124-125).

În lipsa decorului arhitectural, anterior considerat expresie a artei, accentul s-a deplasat pe proporțiile volumetrice. Această etapă din creația arhitectului Serghei Vasiliev este marcată de o diversitate tipologică a construcțiilor: de la complexe educaționale, gări și clădiri administrative, până la proiecte de locuințe colective, urmate de o serie de proiecte-tip pentru clădiri de locuit, în care arhitectura își redefinește mijloacele de expresie prin introducerea unor elemente ale modernismului sovietic, adaptate specificului local.

În pofida acestor constrângeri, arhitectul a reușit să mențină un standard estetic remarcabil, demonstrând o capacitate creativă deosebită în realizarea unor compoziții armonioase și expresive chiar și cu mijloace limitate. El și-a confirmat astfel talentul de a se adapta noului climat profesional fără a-și abandona idealurile estetice și respectul față de contextul urban și social.

Perioada 1974–1981 reprezintă o etapă de maturitate creativă. În contextul în care statul sovietic își reorientează prioritățile spre calitatea construcțiilor și permite afirmarea unei direcții stilistice cunoscută sub denumirea de modernism sovietic, Serghei Vasiliev realizează un număr semnificativ de lucrări caracterizate prin echilibru volumetric, simplitatea formelor, sobrietate compozițională, claritate ritmică și o atenție deosebită acordată calității detaliilor de fațadă. Realizează numeroase proiecte pe întreg teritoriul republicii – edificii administrative și rezidențiale, blocuri de locuințe, obiective de infrastructură urbană, amenajări de grădini publice și intervenții în zonele de patrimoniu cultural. Printre acestea se numără proiectarea aripii stângi a Muzeului Național de Artă a Moldovei, concepută în continuitate armonioasă cu linia arhitecturală a corpului drept al edificiului, proiectat de arhitectul Valentin Voițehovski. De asemenea, a fost implicat în realizarea proiectului gardului metalic al Grădinii Botanice a Academiei de Științe a RSSM, alcătuit din bare verticale ritmate, unite printr-o friză ornamentală inspirată din forma frunzelor și a strugurilor de viță-de-vie, amplasată pe întreg perimetrul grădinii (pp. 127-138).

Monografia se încheie cu o anexă grafică ce sintetizează creația arhitectului Serghei Vasiliev, sistematizată pe categorii, în funcție de destinația funcțională a obiectivelor arhitecturale (pp. 143-151); lista abrevierilor (p. 157), precum și de o bogată bibliografie și webografie selectivă, completate cu surse de imagini și arhivă (pp. 158-160).

În concluzie, monografia semnată de dr. Sergiu Tronciu și Alexandr Vasiliev reprezintă o realizare valoroasă și o primă abordare sistematică a operei care reflectă viața și activitatea arhitectului Serghei Vasiliev, desfășurată pe parcursul a peste patru decenii de activitate profesională.

Lucrarea oferă un amplu material documentar, de referință pentru istoria arhitecturii naționale postbelice, de la solemnitatea clasică a anilor '50, trecând prin tranzițiile dictate de directivele ideologice ale anilor '60, până la afirmarea modernismului sovietic din anii 1970–1980. Demersul științific propus deschide noi perspective de cercetare, reevaluări critice și proiecte editoriale, contribuind la consolidarea memoriei arhitecturii locale și la recunoașterea contribuției arhitecților care au modelat identitatea arhitecturală a orașelor noastre.

Monografia constituie o resursă valoroasă pentru studenți și cercetători. Este recomandată nu doar specialiștilor, ci și publicului larg interesat de patrimoniul arhitectural. Lectura acestei lucrări oferă o experiență unică, plină de descoperiri interesante, iar autorii cărții merită aprecieri pentru contribuția lor la literatura de specialitate.